

Developing the Creativity of Future Teachers in Higher Education

Oleksandra Dubaseniuk

Zhytomyr State University named after Ivan Franko, Zhytomyr

<https://orcid.org/0000-0002-9447-4527>

Abstract. *Amidst modern challenges, creativity emerges as a professionally significant quality, enabling educators to act effectively in situations of uncertainty and to foster students' creative potential. The study examines the fundamental definitions associated with this issue. It identifies key psychological and pedagogical conditions for creating a creative environment in higher education institutions-specifically the democratization of relationships, the stimulation of intellectual initiative, and subject-to-subject interaction-and outlines the stages and modern technologies for developing creativity.*

Keywords: *creativity, future teacher, higher education, stages of creativity development in higher education institutions, psychological and pedagogical conditions for fostering a creative environment.*

Розвиток креативності майбутніх учителів у вищій школі

Олександра Дубасенюк

Житомирський державний

університет імені Івана Франка, м. Житомир

<https://orcid.org/0000-0002-9447-4527>

Анотація. *В умовах сучасних викликів креативність постає професійно значущою якістю, оскільки дає змогу педагогу ефективно діяти у ситуації невизначеності та формувати творчий потенціал учнів. У дослідженні розглянуто основні дефініції окресленої проблеми. Визначено ключові психолого-педагогічні умови формування креативного середовища ЗВО, зокрема демократизацію взаємин, стимулювання інтелектуальної ініціативи, суб'єкт-суб'єктну взаємодію, представлено. етапи сучасні технології розвитку креативності.*

Ключові слова: *креативність, майбутній учитель, вища школа, етапи розвитку креативності у ЗВО, психолого-педагогічні умови формування креативного середовища..*

Актуальність проблеми у новітніх соціокультурних умовах.

Трансформація сучасної освіти в Україні та світі вимагає відходу від "людини-функціонера" до "людини-творця". На тлі прискореного технологічного розвитку та інтеграції інноваційних цифрових рішень (AI, VR), швидкість девальвації фахових знань перевищує час, необхідний для завершення нормативного терміну підготовки здобувачів освіти. Сучасна парадигма освіти вимагає від учителя не тільки трансляції знань, а здатності до інноваційної діяльності. Креативність стає професійно значущою якістю, оскільки дає змогу

педагогу ефективно діяти в умовах невизначеності, знаходити нестандартні рішення навчальних задач та формувати творчий потенціал учнів. Сучасні виклики орієнтують учителя на підготовку учнів до професій, яких ще не існує. І як результат – тільки креативний педагог, здатний до адаптивного навчання та нестандартного моделювання уроку, може навчити дитину мислити критично та творчо у контексті концепції людиноцентризму (В. Кремень) [4]. Креативність виступає як механізм виживання та успіху в професійному середовищі (Е. Барбіна, О. Васильєва, В. Моляко, С. Сисоєва) [1, 2, 5, 7].

Розглянемо основні дефініції окресленої проблеми. Педагогічна креативність – це не тільки здатність створювати "щось нове", але й здатність перетворювати стандартний навчальний матеріал на захоплюючий пізнавальний процес. Виділимо відповідні сфери дослідження (О. Антонова, О. Васильєва, В. Моляко, О. Музика) [2, 5, 6]. Так, *когнітивна сфера* визначає дивергентність мислення (здатність бачити багатоваріантність вирішення однієї задачі), що включає швидкість, гнучкість, оригінальність та точність думки. *Особистісна сфера* – передбачає створення "позитивної Я-концепції", тобто віри у власні творчі сили, високий рівень емпатії. *Діяльнісна сфера* проблеми означає володіння арсеналом творчих прийомів (педагогічна імпровізація, артистизм, здатність до ризику в межах методичної доцільності). Відтак, креативність майбутнього вчителя – це інтегративне утворення особистості, що включає: когнітивний компонент, а саме гнучкість мислення, здатність до генерування ідей (дивергентне мислення); мотиваційний компонент – як внутрішня потреба у самовдосконаленні та творчій самореалізації. Емоційно-вольовий компонент – відкритість новому досвіду, толерантність до невизначеності.

Психолого-педагогічні умови формування креативного середовища ЗВО. Важливо виділити необхідні умови, оскільки ефективний розвиток особистості можливий лише у специфічному середовищі, яке "дає змогу бути творчим". До них відносимо – *демократизацію взаємин* тобто викладач університету має бути фасилітатором (помічником), а не стільки джерелом інформації. Студент повинен відчувати право на помилку. Наступна умова – *стимулювання інтелектуальної ініціативи*, що передбачає заохочення питань, на які немає однозначної відповіді в підручнику. Важлива й така умова як – вплив візуального та фізичного середовища (дизайн аудиторій, зони для коворкінгу) на емоційну розкутість майбутнього вчителя. Відповідно проаналізуємо психолого-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу здобувачів освіти. Для успішного формування креативності у закладах вищої освіти (ЗВО) необхідно забезпечити: *суб'єкт-суб'єктну взаємодію* або перехід від авторитарного стилю навчання до партнерства між викладачем та студентом. При цьому передбачається створення атмосфери, що стимулює критичне мислення та вільне

вираження думок без боязні критики. *Міждисциплінарна інтеграція* – це умова щодо використання зв'язків між фаховими дисциплінами для розширення світогляду [2, 7, 8].

Етапи розвитку креативності у ЗВО означають, що процес розвитку має стадійний характер. Учені виділяють *пропедевтичний етап*, який передбачає діагностику рівня креативності, подолання психологічних бар'єрів (страху помилки, стереотипності). Далі – *діяльнісний етап*, спрямований на залучення студентів до розв'язання квазіпрофесійних задач. *Завершувальний етап* – *рефлексивний* орієнтований на аналіз власних творчих здобутків та формування індивідуального стилю викладання. Водночас стадії розвитку креативності майбутнього вчителя визначають еволюційний процес становлення творчого вчителя. У науковій літературі виокремлюють: 1) *наслідувально-компіляційний етап*, коли студент копіює методи кращих вчителів, збирає "педагогічну скарбничку" прийомів; 2) *варіативно-модернізаційний етап*, що передбачає внесення здобувачами освіти необхідних змін у відомі методики, адаптуючи їх під конкретну аудиторію або власні індивідуальні особливості; 3) *власне творчий етап*, що полягає у здатності майбутніх педагогів самостійно проєктувати нові педагогічні технології, створювати авторські курси та унікальні дидактичні матеріали (О. Антонов, О. Антонова, В. Биков, О. Дубасенюк, В. Моляко, С. Сисоєва, О. Чекерес) [5, 6, 8].

Сучасні технології та методи стимулювання творчості. Для активізації потенціалу використовуються методики, що виводять студента із "зони комфорту": методика "Шість капелюхів" Едварда де Боно – дає змогу розібрати педагогічну проблему з різних боків (логіка, емоції, критика, креатив, оптимізм, управління); метод синектики передбачає використання прямих, особистісних, символічних та фантастичних аналогій для вирішення методичних труднощів; *sorytelling* (сторітелінг), що спрямований на навчання майбутнього вчителя мистецтву перетворювати звичайний факт на цікаву історію і цим стимулює уяву учнів; мікро-викладання означає, що студенти проводять фрагменти уроків перед однокурсниками з обов'язковим використанням одного нестандартного елемента (фокусу, творчі ситуації, ігрової паузи). Нині активно впроваджуються новітні методи та технології навчання у ЗВО (Е. Барбіна, І. Дичківська, О. Мельнік, С. Сисоєва, О. Чекерес) [1, 3, 7, 8]. Найбільш ефективними у контексті розвитку креативності є: метод проєктів: створення авторських методичних розробок. В останні роки у вищій освіті поширюється кейс-метод, що передбачає аналіз реальних педагогічних ситуацій, які не мають однозначного вирішення. Тренінги креативності: вправи на розвиток уяви, ігрові технології: ділові та рольові ігри, що імітують освітній процес [2, 3, 8]. Науковці та практики також виокремлюють бар'єри на шляху розвитку креативності.

Основними перешкодами є: надмірна регламентація навчального процесу, орієнтація на репродуктивні методи навчання (зазубрювання), відсутність належної мотивації у студентів до педагогічної діяльності.. Крім того розвитку креативності часто заважають "анти-стимули". Серед них педагогічний консерватизм у вигляді тези "нас так вчили, і ми так будемо робити". Репродуктивний стиль мислення призводить до прагнення використовувати готові конспекти уроків з інтернету замість розробки власних.

Висновки та перспективи. Таким чином, розвиток креативності – це безперервний процес професійного зростання особистості майбутнього педагога. Вища школа має змістити акцент із "накопичення знань" на "розвиток здібностей до оперування знаннями". Креативний учитель постає як запорука психологічного здоров'я нації, адже творча праця є найкращою профілактикою професійного вигорання. Розвиток креативності майбутніх учителів – основне підґрунтя, її фундамент. Формування творчої особистості студента можливе лише за умови трансформації змісту освіти та впровадження інтерактивних технологій, які спонукають до самостійного творчого пошуку та інновацій.

Список використаних джерел

1. Барбіна Е. С. Професійна підготовка майбутніх учителів: творчий аспект : монографія. Херсон : Вид-во ХДУ, 2020. 256 с.
2. Васильєва О. В. Розвиток креативності майбутнього вчителя в освітньому процесі вищої школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 112–121.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. 3-тє вид., переробл. Київ : Академвидав, 2015. 304 с.
4. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Київ : Знання України, 2011. 520 с.
5. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці. Київ : Знання, 2018. 180 с.
6. Музика О. Л. Суб'єктивні цінності у розвитку творчої обдарованості. *Обдарована дитина*. 2020. № 2. С. 10–18.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.
8. Чекерес О. В. Формування креативної компетентності майбутніх педагогів засобами інноваційних технологій. *Наукові записки [Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова]*. 2022. Вип. 154. С. 215–223.